
Godina 1517. - lom i(li) prekretnica kršćanstva

Uobičajeno je mišljenje da je katolički redovnik, augustinac, Martin Luther 31. listopada 1517. na vrata dvorske crkve u Wittenbergu izvjesio svojih 95 teza o oprostima i vjerskim istinama, čime je započeo reformu zapadne, tada još uvijek jedinstvene Katoličke Crkve. Lutherove teze napisane na latinskom jeziku uskoro su prevedene na njemački i ostale europske jezike te su se brzinom munje proširile diljem svijeta, što je Lutheru priskrbilo status jedne od najvažnijih figura kršćanstva i europske povijesti. Riječ je o događaju koji je snažno utjecao na vjerske, političke, ekonomske i obrazovne prilike u svijetu. Luteranizam je danas službena religija u nekoliko europskih država, te je sa svojih 80 milijuna sljedbenika treća najveća protestantska denominacija svijeta. Iz svega što je rečeno slijedi logičan zaključak da će godina 2017. biti u znaku te velike obljetnice protestantske reformacije, kako u gradovima u kojima je Luther živio i radio, Eislebenu i Wittenbergu, tako i u ostalim europskim gradovima iz kojih su Lutherovi sljedbenici istisnuli katolike i u njima postali najjači vjerski auktoriteti. Ta obljetnica bit će, naravno, obilježena na razne načine i u Hrvatskoj, u koju su protestanti na područje Istre i Sjeverne Hrvatske, u Slavoniju, Međimurje, Hrvatsko zagorje i Zagreb, počeli pristizati još u vrijeme prevlasti Venecije te za Austro-Ugarske Monarhije.

Sve ono što se dogodilo nakon objave teza (sâm Luther nigdje ne spominje njihovo vješanje na vrata crkve), postalo je za Lutherove sljedbenike (pre)slavna povijest, a za njegove protivnike, katolike vjerne papi, vrijeme ljutnje i netrpeljivosti. Nakon višedesetljetnih krvavih sukoba među kršćanima suvišno bi bilo u godini 2017. postaviti pitanje tko je od njih početkom XVI. stoljeća bio u krivu, a tko u pravu. Zaista ćemo na taj upit teško dobiti odgovor prihvatljiv za obje strane. Jedina istina, i to vrlo mučna, koju u ovom trenutku svi kršćani moraju prihvatiti jest činjenica da su Kristovi sljedbenici u drugom desetljeću XVI. stoljeća, vatreni i isključivi u obrani svoje vizije kršćanstva, prečuli Kristovu molitvu, izrečenu u agoniji 15 stoljeća ranije, "Da svi budu jedno!" (Iv 17,21). Štoviše, objava teza pokrenula je sukob dviju zajednica Kristovih vjernika koji se pro-

metnuo u dramatičnu podjelu i najveći raskol u povijesti kršćanstva, daleko veći od onog godine 1054. ,kada se tada jedinstveno kršćanstvo raspolovilo na svoje istočno i zapadno krilo. Sve ostalo što se događalo nakon objave vrlo popularnih teza spada, nažalost, u povijest sukoba i međusobnih optuživanja. No, ipak, u višestoljetnoj povijesti odnosâ postoje i primjeri trijeznjenja, ekumenskog približavanja i otvaranja novih perspektiva u sve više sekulariziranom i materijaliziranom svijetu, koji sve manje zanima kršćanstvo, kršćanske vjerske istine i povijest Crkve, ali i fenomen religije općenito.

Povijesno-teološko promišljanje i vrjednovanje samog Lutherovog čina objave teza kao i svega onoga što se nakon objave događalo među sukobljenim kršćanima, ali i onoga što je prethodilo objavi teza, vraća nas nekoliko stoljeća u prošlost. Prije svega, teško je prihvatljiva teza da je 31. listopada 1517. godine započela obnova Crkve. Naime, ideja o obnovi postojala je i prije pojave M. Luthera, a njezini nositelji uspjeli su iznjedrili nešto pozitivno, iako su brojni problemi i dalje ostali neriješeni. Kada je riječ o Lutherovim reformnim nastojanjima, valja naglasiti da su ona osim pozitivnih i općeprihvaćenih postignuća u konačnici rezultirala i najvećim raskolom u povijesti kršćanstva. Postoje osobe koje misle kako bi za kršćanstvo bilo bolje da Luther zbog raskola koji je izazvao uopće nije postojao. Naravno, riječ je samo o nečijim željama koje ne mogu utjecati na povijesne događaje. Stoga možemo zaključiti kako bi se, da se u Crkvi početkom XVI. stoljeća nije pojavio Martin Luther, pojavio neki drugi reformator, jer je Crkva u tom trenutku zaista trebala temeljito provjetranje.

Srednjovjekovna feudalna struktura Crkve, neupitni auktoritet pape, klerikalizacija društva i kulture, suhoparna i zamršena skolastička teologija te simonija i nemoralan život klerika bili su sve više na udaru javnosti koja je tražila promjene. I zaista, prva promjena koja je kasnije utjecala na sve ostale dogodila se davne 1309., kada je papa Klement V. pod prisilom francuskog vladara Filipa Lijepog prispio u Avignon. Upravo taj događaj oduzimanja papi vladarskog žezla otvorio je novo razdoblje u povijesti Crkve i bio je ključna pretpostavka za nadolazeće reforme, ali i reformaciju. Analizirajući spomenuti događaj iz današnje perspektive, čini se da je Filip Lijepi učinio epohalan zaokret umanjivši papama svjetovnu vlast, čime je omogućio i Lutheru da hrabrije krene u borbu protiv pape računajući na zaštitu nekog od knezova, što se na kraju i dogodilo.

Nadalje, nakon povratka Grgura XI. iz Avignona u Rim 1377. došlo je do četrdesetgodišnjeg raskola zapadnog kršćanstva (1378.-1417.), što je produbilo krizu papinske vlasti i ojačalo koncilijari-

stičke ideje. Sve navedeno išlo je u prilog Lutheru u borbi protiv pape Lava X., čiji je auktoritet bio na vrlo niskoj razini, pa je Luther dolazak dominikanca Johanna Tetzela, Papinog opunomoćenika za prodavanje oprosta po cijeloj Njemačkoj, iskoristio kao neposredan povod za objavu 95 teza, od kojih se veći dio odnosi na podjelu oprosta. Važno je naglasiti da Luther ne osporava oproste kao takve, ali ustaje protiv zlouporabe i njihove prodaje za novac. To je vidljivo iz 71. teze: "*Neka bude proklet i anatemiziran onaj koji poriče istinitost Apostolskih oprosta*" i 72. teze: "*S druge strane, neka bude blagoslovljen onaj koji se predstavlja čuwarem protiv pohlepe i razvratnosti u riječima prodavača oprosta.*" O Lutherovu temperamentu i odnosu prema papi najbolje govori 86. teza: "*Nadalje, zašto papa, čija su bogatstva danas veća od imetka najbogatijih ljudi, ne sagradi samo jednu baziliku sv. Petra, i to svojim novcem, a ne onim siromašnih vjernika?*" Nakon objave teza Luther je bio sve glasnjiji u osporavanju papinske vlasti u Crkvi i propovijedao je znatno drugačiji nauk o opravdanju, sakramentima, štovanju svetaca i slika i drugim teološkim temama.

Unatoč raskolu koji se dogodio u Crkvi treba istaknuti da je protestantska reformacija imala i pozitivnih učinaka. Zvuči paradoksalno, ali Luther je pomogao i Katoličkoj Crkvi potaknuvši je na nužne reforme na mnogim područjima (Tridentski sabor, 1545.-1563.). Sve ostalo, osuda Luthera, spaljivanje knjiga, spaljivanje Papine bule, međusobne teške i sablažnjive optužbe i konfiskacija imovine spadaju u teško shvatljivu i sablažnjivu povijest kršćanstva, koju bi kršćani htjeli najradije zaboraviti. Budući da to nije moguće, možemo samo zaključiti da je Bog na primjeru ove podjele kršćanstva pokazao da on vodi povijest i onda kada piše nama nerazumljivim jezikom.

Sada umirovljeni papa Benedikt XVI. i papa Franjo gorljivi su zagovornici jedinstva protestanata i katolika. U Erfurtu, gdje je rođena reformacija, Benedikt XVI. odao je godine 2011. počast Martinu Lutheru pozvavši luterane i katolike da ponovo pronađu ono što im je zajedničko u svijetu koji je sve više sekularan. Nakon toga, 2013. godine, prihvaćen je dokument *From Conflict to Communion – Od sukoba do zajedništva*, kojim jedna i druga strana pokušavaju pronaći put pomirenja. Papa Franjo posjetio je 2016. godine švedski grad Lund i u tamošnjoj luteranskoj katedrali proslavio početak obilježavanja 500. obljetnice reformacije. Papa je najavio da će 31. listopada 2017. pohoditi Švedsku, gdje će u Lundu sudjelovati u zajedničkom programu Katoličke Crkve i Svjetskoga luteranskog saveza. Analitičari tu Papinu odluku već sada smatraju epohalnom.

U iščekivanju proslave 500. obljetnice reformacije kršćani ne bi smjeli zaboraviti da pravi problem kršćanstva nije prvenstveno njegova prošlost, već njegova budućnost, a sve podjele trebale bi jednostavno biti upozorenje svim kršćanima da se oslobode pretjerane samouvjerenosti i ponosa, ispitaju savjest, pokaju i otvore perspektivu za gradnju bolje kršćanske, ali i svjetske budućnosti. Sekularni svijet kroz materijalizam, individualizam i militantni laicizam nikoga ne štedi, a najmanje Crkvu. Negdje na tom tragu bio je Luther kada u 90. tezi veli: *“Suzbijati svjesna pitanja laika isključivo autoritetom, umjesto opovrgnuti ih razumom, znači Crkvu i papu izložiti podsmijehu njihovih neprijatelja i stvarati nesretne kršćane.”*

Josip Dukić